

Nr 96.

Av herr **Lindman m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av tillfälle i vissa fall för Riksdagen att besluta, innan från kronans sida anställs talan om återvinning av fastighet.

Under senare tid hava i dagspressen förekommit redogörelser för vissa rättgångar, som anhängiggjorts för att åt kronan återvinna jord, som förmenas vara kronan olagligen fränhänd. Vad härigenom lagts under allmänhetens ögon är för visso av beskaffenhet att påkalla allvarlig uppmärksamhet och föranleda åtgärd även från statsmakternas sida.

I Stockholms Dagblad för den 16 december 1912 meddelas, att kronan gjort anspråk på en liten hemmansdel om $\frac{1}{4}$ mantal i Sigtuna by av Södermanland. Denna fastighet, taxerad till 7,500 kronor, inköptes 1890 av nuvarande ägaren P. J. Andersson, som därefter genom ihärdigt och klokt arbete uppdrivit fastigheten till ett mönsterbruk av den betydelse, att han såsom erkännande fått emottaga länets hushållningssällskaps stora silvermedalj för odlingsfrit. Angående hemmansdelen vet man, att den i medlet af 1700-talet jämte ett antal andra hemman och lägenheter skattesålades under Erendals bruk, att dessa fastigheter i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet såldes från bruket till åbor eller andra enskilda samt att de därefter under hela 1800-talet gått i handel och vandel som annan skattejord samt lagfarits och intecknats utan all betänklighet. Den rättsgrund, som nu skall leda till att den idoge mannen drives från den jord, som han i god tro förvärvat och därå han lagt ner sitt livs bästa arbetskraft, den är, att Erendals bruk i början av 1800-talet nedlades och att de under bruket lydande hemmanen borthemfalla till kronan, enligt en kungl. förordning av den 11 december 1766.

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 4 saml. 40 häftet. (Nr 96—98).

Även om denna grund för kronans anspråk skulle vara bärande — en fråga, som givetvis i detta sammanhang icke kan upptagas till undersökning — så kan med skäl spörjas, varför den icke gjorts gällande vid tiden för brukets nedläggande eller åtminstone inom rimlig tid därefter; varför kronan, utan att något åtgöra, tillåtit, att dessa från bruket sålda fastigheter fått under ett århundrade anses och behandlas som annan skattejord, gå i köp mellan enskilda, lagfaras och intecknas. Givet är, att medvetandet om deras gamla sammanhang med bruksdriften och därav till äventyrs härflytande särställning i rättsligt hänseende under denna långa tid förbleknat, och då domstolar och andra ämbetsmyndigheter i fråga om lagfart, inteckning och andra jorden rörande rättsförhållanden behandlat dessa fastigheter lika med vanlig skattejord, så har åtminstone för senare generationer ingen anledning förelegat att ifrågasätta, att någon risk skulle vara förenad med rättshandel angående ett sådant hemman, eller att angående dem låta anställa några arkivforskningar i kammarkollegium. Att kronan numera, på grundvalen av dylika forskningar, skall riva upp rättsförhållanden, som under statens hägn fått utveckla sig under ett århundrade, är — även om det på grund av kronans i fråga om hävd länge åtnjutna men sedermera genom lag upphävda undantagsställning skulle framstå såsom formellt möjligt — dock i allt fall upprörande obilligt.

För två liknande mål lämnas redogörelse i en artikel, som finnes intagen i tidningen Sörmlandsposten för den 31 december 1912 och lyder som följer:

»Med anledning af kronans återvinningsprocesser i fråga om småbruket Löfåsen i Husby-Rekarne socken och St. Hällaren i Ärila ha vi haft samtal med de bägge innehavarna, och vi vilja icke undanhålla våra läsare redogörelsen för de ömmande omständigheter, som här föreligga.

I målet om Löfåsen stöder kronan, som bekant, sina anspråk på det förhållandet, att hemmanet, som omfattar $\frac{1}{8}$ mantal, avsöndrats år 1839 från bruket Rosenberg vid Skogstorp, till vilket det överlåtits genom skatteköp av kronan för *bruksdriftens* uppehållande och med bestämmelse om tillbakagång till kronan, när ändamålet ej längre tjänades. Men år 1839 tänkte ingen människa på detta sista. Då köpte en liten jordbrukare jordbiten och försörjde därpå en familj med 7 barn. Så dog han, och nuvarande innehavaren, P. J. Pettersson, ärvde den jämte 6 syskon. Han fick alltså $\frac{1}{56}$ mantal. $\frac{8}{56}$ inköpte han, och arrenderar en fjärde, varför han i eget bruk har $\frac{5}{56}$, medan två av hans systrar själva över-

togo sina lotter. Nämndeman P., som nu är 63 år, är änklings och delar äganderätten ytterligare med sina 7 barn. Instämnda äro alltså dessa, han själv och 3 systrar, tillsammans 11 personer. Till nästa gång målet kommer före, i mars 1913, skola även fångesmännen vara tillstädes. Vilka äro de? Jo, de förra ägarne till $\frac{3}{56}$ mantal av gården, nämligen tre svågrar, av hvilka en är jordbrukare i små omständigheter i Husby, en i Irsta i Västmanland och en f. d. grovarbetare och bosatt i Nyfors. Att komma längre är däremot svårt, då arvingarna efter herrarne von Siegroth, som år 1839 sålde hemmanet, icke äro så lätta att återfinna. Herr Pettersson har, enligt egen uppgift, betalat sitt rättegångsbiträde i förskott 100 kronor, och kostnaderna för processen bli naturligtvis långt större. Och om nu kronan vinner processen, har då svenska staten någon vinst av att han och hans barn drivas från jorden, även om de skulle finna reda på de Siegrothska arvingarna och få några kronor kvar efter allt processande?

Löfåsen är taxerat till 11,200 kronor.

Naturligtvis är herr P. djupt nedtryckt över vad som övergår honom och hans familj.

Med lantbrukaren Wilhelm Eriksson hade vi under gårdagen även ett samtal. Han är innehavare till $\frac{1}{8}$ mantal St. Hällaren, som hans far år 1872 för 3,000 kronor köpte av brukspatron L. G. von Celsing. Gården hade 1783 skatteköpts »till Hällefors styckebruks drift och underhåll med dagsverken, körslor och kolningar». I köpebrevet står som förbehåll upptaget »ej blott att hemmanet och lägenheterna skulle förbli oskiljaktiga ifrån Hällefors bruk, utan ock att åborna finge i deras lifstid sitta vid hemmanet odrivna samt erhålla ersättning för deras på samma hemmans rev- och skatläggning bevisligen gjorda kostnader». Till år 1871 hörde gården under fideikommisset Fräkentorp; men då fick friherre L. G. von Celsing Kungl. Maj:ts tillstånd att avsöndra hemmanet från Fräkentorp i utbyte mot ett par andra hemman i Villättinge härad, som lågo närmare till huvudgården. Omedelbart därpå överläts hemmanet, synbarligen å både köparens och säljarens sida i god tro, till lantbrukaren Erik Persson, herr Erikssons far. År 1892 ärvde herr E. detsamma jämte en broder, nu bosatt i Sundtorp, och löste ut honom från hälften med 2,850 kronor. För närvarande är hemmanet värt 7- å 8,000 kronor, alltså omkring 2 $\frac{1}{2}$ gånger så mycket som år 1872 och säkert många gånger så mycket som år 1783. Inteckningslånet i Rekarne sparbank uppgår till 2,400 kronor.

Hr Eriksson är nu 64 år gammal, hans hustru 42. Han har på sin jordbit fött upp 10 barn, av vilka den äldsta flickan, en sjuuttonåring, är ute och tjänar; det yngsta barnet är ett år gammalt.

Vid vårt samtal med den i strävan och arbete härdade mannen brast han vid tanken på framtiden i gråt.»

Såsom ett fjärde mål kan antecknas en nyligen uttagen stämning om återvinning till kronan av $\frac{1}{4}$ mtl Flislycke, Linneryds socken, Konga härad, taxerad till 5,300 kronor. Detta hemman blev jämte andra fastigheter år 1646 av drottning Kristina donerat till Vadstena krigsmanshus. Övriga i denna donation ingående hemman hava samtliga fått skatteköpas; men i fråga om Flislycke läser kammarkollegium 1873 hava resolverat, att skatteköp därav icke var medgivet. Emellertid har hemmanet sedan lång tid tillbaka ansetts och behandlats som skattejord. Redan 1836 meddelades därå lagfart för en Johannes Jonsson och hans hustru, och sedan har det gått i flera händer samt lagfarits 1849, 1851, 1852, 1853, 1856 och sist 1871 för Joh:s Petersson, som ännu sitter såsom ägare därav. I sin ålders sena höst får han nu mottaga stämning om att avträda hemmanet till kronans fria disposition. Och som grund härför åberopas, att vid 1850—51 års riksdag beslöts att i stället för krigsmanshuskassans förut anvisade räntor och kronotonde skulle till kassan utgå ersättning av statsmedel, för vilket ändamål i riksstaten uppfördes ett förslagsanslag. Och då borde — menar kammarkollegii advokatfiskal — hemmanet Flislycke hava återfallit till kronans fria disposition.

Det läser vara att förutse, att den allmänna rättskänslan kommer att livligt uppröras, om i sådana fall som de nu relaterade och andra liknande jorden frändömes den godtroende innehavaren och en sådan dom sedan sättes i verket. Det måste framstå såsom i hög grad obilligt, om staten själv — vars högsta uppgift är att förverkliga rätten, den materiella rätten, och som ingalunda kan fritaga sig från den dryga andel i skulden till nu faktiskt föreliggande oegentligheter, som är att föra tillbaka till dess egna tjänstemäns fel och försummelse — nu begagnar sig av sent uppdagade, ur arkivernas gömmor framdragna upplysningar till en omstörtning av bestående förhållanden, som gör summum jus till summa injuria. Helt visst kommer den allmänna rättskänslan, åtminstone i de fall, där kronans vinst skall köpas till priset av den enskildes ruin, att med styrka kräva, att staten gör något för att använda eller mildra följderna av det slag, som den riktar mot den enskilde, oförvitlige medborgaren, vars enda fel är att han litat på statens egna officiellt handlande myndigheter.

Det var säkerligen en känsla härav, som låg under hans excellens herr statsministerns yttrande under debatten i Andra kammaren sistlidne riksdag angående hävdlagens suspension, då han, i anledning av uttalade farhågor om lagförslagets följder för en mängd små jordägare, på det allra bestämdaste å regeringens vägnar förklarade, att den hade för avsikt att gå till väga med den största varsamhet. »Jag borde väl knappast» — tilllade han — åtminstone för de allra flesta i denna ärade församling behöva påpeka, hur orimlig motsatsen skulle vara i frågan, med en regering, som har såsom en huvudpunkt på sitt program anskaffandet av egna hem åt småfolket. Det vore ju den renaste galenskap, ifall man å ena sidan skulle fullfölja ett sådant syfte och å andra sidan i formalistiskt rätt-haveri avhända dem, som leva i nättopp bärsliga villkor, den lilla jord som de ha.»

Det är nog så, att den nu pågående räfsten efter kronan olagligen frångången jord bör anläggas efter andra och vidare synpunkter än det formalistiska rättshaveriets. Det kan med skäl ifrågasättas, om ej det kronan mest värdiga vore att utan vidare taga konsekvenserna av sina egna tjänstemäns fel och försummelser, som den själv icke i tid beivrat. Men äfven om det ej skulle finnas möjligt att för närvarande vinna förståelse för en sådan åskådning, bör åtminstone i fråga om dessa jordprocesser kunna anläggas samma praktiskt politiska synpunkt, som av regeringen gjordes gällande vid framläggande av förslaget om hävdlagens suspension — den rena statsnyttans synpunkt. »Det avgörande för den nu upptagna lagstiftningsfrågan» — yttrar herr justitieministern i sitt anförande till statsrådsprotokollet angående häfdelagens suspension — »synes mig vara om och i vad mån väsentligt och övervägande gagn kan beredas det allmänna genom förändring i bestämmelserna om hävden.» Huru skilda meningarna än må vara om dessa jordprocesser, nog borde man kunna enas därom, att det vore skäl undersöka, om det gagn, som genom en dylik process och en däri för kronan gynnsam dom tillskyndas det allmänna, uppväger den skada, som det allmänna från andra synpunkter och speciellt genom den enskildes utarmande därav lider — med andra ord, om det verkligen gagnar staten att slå till.

Men skall emellertid en dylik undersökning ske, så bör den företagas på ett tidigt stadium. Det kan icke vara vare sig billigt eller politiskt klokt att först driva en dylik rättegång till slut, kanske alla instanserna igenom, och redan därigenom utarma den angripne jordägaren för att sedan söka i större eller mindre mån gottgöra skadan genom eftergift eller understöd.

Bättre vore, att i sådana fall där talande skäl till skonsamhet mot den enskilde föreligga — och om andra fall är det i detta sammanhang icke fråga — låta denna skonsamhet komma till uttryck genom eftergift redan af kronans *eventulla* rätt, d. v. s. genom att låta kronans förmenta rättsanspråk falla. De förhållanden som kunna motivera en dylik skonsamhet, såsom hänsyn till det omtvistade föremålets värde, den angripnes nödställda belägenhet, den föreliggande återvinningsgrundens beskaffenhet m. m. dylikt, föreligga i regel lika klara och talande vid rättegångens anhängiggörande som vid dess slut.

Finnes det nu önskvärt, att i särskilda fall det redan på ett tidigt stadium tages under övertvägande, huruvida ett föreliggande återvinningsanspråk till äventyrs bör eftergivnas, så återstår att undersöka huruvida och under vilka former det må vara möjligt att genomföra en dylik anordning.

Att man härvidlag icke kan räkna med något kammarkollegii bestämmande torde utan vidare vara klart. Kollegii advokatfiskal har att utan alla hänsyn göra gällande kronans rätt, om den är på laga skäl grundad, och den diskretionära prövning, som skulle kunna föranleda ett eventuellt frånträdande av ett föreliggande återvinningsanspråk, bör uppenbarligen förläggas till annat forum.

Icke ens Kungl. Maj:t i statsrådet lärer utan vidare äga befogenhet att besluta om dylik eftergift. Stadgandet i 77 § Reg.-formen torde lägga hinder i vägen för Kungl. Maj:t att utan Riksdagens medgivande eftergiva någon kronans rätt till fastighet, även om denna rätt är blott eventuell och beroende på rättegång.

Återstår alltså såsom enda behöriga myndighet i dessa frågor Riksdagen. Det skulle kunna ifrågasättas, att Riksdagen ville till Kungl. Maj:t delegera denna sin prövningsrätt, exempelvis genom att bemyndiga Kungl. Maj:t att under viss tid i behjärtansvärda fall besluta om eftergift av kronans eventuella rätt, ungefärligen så som Riksdagen bemyndigat Kungl. Maj:t att besluta om försäljning av vissa kronoegendomar. En sådan lösning vore utan tvivel mycket tilltalande. Emot densamma kan emellertid anföras den betänkligheten, att det torde vara med stora svårigheter förordat att uppställa några allmänna grunder, efter vilka en dylik befogenhet borde utövas. De förhållanden, som kunna föranleda att kronan av humanitets- eller billighetshänsyn bör underlåta att vid domstolar göra en tvistig rätt gällande, kunna vara av så skiftande art, att några allmänna föreskrifter därom knappast kunna uppställas.

Det torde ej heller möta några avsevärda svårigheter att låta dessa frågor komma under Riksdagens direkta prövning. När kammarkollegii advokatfiskal står i begrepp att anhängiggöra en rättegång, har han naturligtvis full klarhet om såväl den grund, som skall åberopas på kronans anspråk, som den ekonomiska betydelsen av den fastighet, saken gäller. Ofta har han även, eller kan lätt få, upplysning om huruvida beaktansvärda omständigheter föreligga i jordinnehavarens ställning eller andra förhållanden. Det skulle vara en lätt sak att anbefalla honom att, om skäl syntes föreligga till eftergift, anmäla ärendet hos regeringen, som där-
efter kunde, om den så funne skäligt, föreslå Riksdagen att besluta dylik eftergift. Är tiden till hävdetidens utlöpande tillräckligt lång, kan allt detta ske innan ännu stämning uttages; behöves åter för hävdens avbrytande att stämning delgives, så kan detta ske. Intet är som hindrar, att kronaus ombud därefter vid domstolen väcker fråga om att målet förklaras vilande i avbidan på utgången av en eventuell hänvändelse till riksdagen, och intet tvivel kan råda därom att icke den instämde med tacksamhet skall biträda ett sådant förslag.

Det är att hoppas, att Riksdagen icke alltför ofta skulle behöva besväras med dylika framställningar; men helt visst är, att fall förekomma, då en dylik hänvändelse vore lika befogad som önskvärd.

Angående omfattningen av den nu pågående räfsten efter kronan olagligen frångången jord torde man för närvarande ej kunna bilda sig någon tillförlitlig föreställning. Av kammarkollegii uttalanden härom, återgivna i motiveringen till förslaget om hävdelagens suspension, framgår, att för närvarande saknas nödigt underlag för en beräkning av de rättegångar som kronan kan ha anledning att i sådant syfte anställa. För ett visst slag av dessa återvinningsprocesser, nämligen sådana som avse under bruk skatteköpta hemman, vilka numera befinna sig i enskild ägo, har emellertid på enskild väg anordnats en undersökning, vars resultat kan vara i viss mån upplysande och som därför i särskild bilaga här meddelas.

Av denna bilaga framgår, att antalet brukningsdelar, för vilka hävd ännu ej inträtt och om vilka rättegångar således kunna ifrågakomma, utgör 275 med ett genomsnittstaxeringsvärde av kronor 7,382:18 och att antalet brukningsdelar, för vilka upplysning om hävdeförhållandena saknas, utgör 213 med ett genomsnittstaxeringsvärde av kronor 5,911:27.

Med anledning av vad sålunda blivit anfört få vi hemställa, att Riksdagen ville besluta,

att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att om återvinningstalan till fastighet, som förmenas vara kronan olagligen frånhänd, finnes böra anställas, men sådana förhållanden föreligga, att ett eftergivande av kronans eventuella rätt synes vara av billighet påkallat, Kungl. Maj:t måtte, så tidigt som möjligt, sätta Riksdagen i tillfälle att därom besluta.

Stockholm den 23 januari 1913.

<i>Arvid Lindman.</i>	<i>Hans Andersson.</i>	<i>Carl Persson.</i>
<i>Albert Petersson.</i>	<i>J. August Sjö.</i>	<i>Gust. Odqvist.</i>
<i>P. O. Lundell.</i>	<i>P. Nilsson, Bonarp.</i>	<i>E. v. Hofsten.</i>
<i>P. M. Olsson, Blädinge.</i>	<i>F. O. Mörtsell.</i>	<i>Carl J. Ödman.</i>
<i>Edv. Andersson.</i>	<i>Axel Westman.</i>	<i>C. Wallentin.</i>
<i>E. O. Magnusson, Tumbult.</i>	<i>O. H. Svensson.</i>	<i>David Pettersson, Bjälbo.</i>
<i>Otto Holmdahl.</i>	<i>Anders Olsson.</i>	<i>John Jönsson.</i>
<i>A. Henrikson.</i>	<i>Erik Andersson.</i>	<i>Joh. Zelahn.</i>
<i>Joh. G. Svensson.</i>	<i>Jöns Jönsson.</i>	<i>K. J. Larsson.</i>
<i>J. P. Jespersson.</i>	<i>K. Beckman.</i>	<i>Malte Sommelius.</i>
<i>Pehr Aug. Andersson.</i>	<i>V. Ekerot.</i>	<i>Carl Lorentzon.</i>
<i>A. V. Isaksson.</i>	<i>R. Andersson.</i>	<i>Cornelius Olsson.</i>
<i>Gustaf Larsson.</i>	<i>Bernhard Nilsson, Linnås.</i>	<i>Axel Lundblad.</i>
<i>Edvard Lithander.</i>	<i>John Erlansson.</i>	<i>Herman Andersson.</i>
<i>J. A. Jonsson.</i>	<i>S. J. Larsson.</i>	<i>Sam. Söderberg.</i>
<i>E. Räf.</i>	<i>J. Jeansson i Kalmar.</i>	<i>Karl Kahlström.</i>
<i>L. E. Gustafsson.</i>	<i>A. R. Rosenqvist.</i>	<i>C. J. Öberg.</i>
<i>Conrad Vahlquist.</i>	<i>Axel Vennersten.</i>	<i>J. M. Johansson.</i>
<i>L. J. Jansson i Djursåtra.</i>	<i>Wilhelm Lundström.</i>	<i>Eric Indebetou.</i>
<i>Joh. Nydal.</i>	<i>J. F. Nyström.</i>	<i>Harald Lemke.</i>
	<i>Karl Hildebrand.</i>	

Bilaga.

Statistik över sådana enligt kammarkollegii förteckning under bruk skatteköpta hemman och hemmansdelar, som numera enligt 1910 års taxeringslängder befinna sig i *enskild* ägo (ej bruks eller bolags och ej heller kronans).

L ä n	D o m s a g a	I enskild ägo befintliga fastigheter		Med avseende å förestående fastigheter hade den 1 januari 1913					
				hävd inträtt å		hävd ej inträtt å		saknas upplysning om hävd å	
		An-tal	Taxerings-värde	An-tal	Taxerings-värde	An-tal	Taxerings-värde	An-tal	Taxerings-värde
Stockholms	Norra Roslags	5	28,800			5	28,800		
	Södertörns	16	228,700			16	228,700		
Uppsala	Uppsala läns								
	Norra	70	224,300	35	118,600	35	105,700		
	Uppsala läns								
	Mellersta	1	6,700			1	6,700		
Söderman-lands	Nyköpings	78	775,200	52	552,400	26	222,800		
	Oppunda & Vil-lättinge	2	6,700			2	6,700		
	Lifgedingets	86	996,600	38	472,900	48	523,700		
	Eskilstuna stad	20	109,500					20	109,500
Värmlands	Östersysslets	26	304,100	16	214,100	10	90,000		
	Mellansysslets	2	90,100	2	90,100				
Örebro	Väster-Närkes	37	133,100	18	81,400	19	51,700		
	Öster-Närkes	21	138,500	11	38,800	10	99,700		
	Lindes	132	773,400	104	710,200	28	63,200		
	Nora	1	50,000	1	50,000				
Västman-lands	Västmanlands								
	Norra	7	63,300	3	16,500	4	46,800		
Kopparbergs	Väster-Bergs-lags	1	200	1	200				
Gäflborgs	Gästriklands	4	243,200	3	235,000	1	8,200		
	Norra Hälsing-lands	13	87,700					13	87,700
	Sydöstra d:o	1	5,600					1	5,600
	Bollnäs	8	63,800					8	63,800

L ä n	D o m s a g a	I enskild ägo befintliga fastig- heter		Med avseende å företående fastigheter hade den 1 januari 1913					
				hävd inträtt å		hävd ej inträtt å		saknas upp- lysning om hävd å	
		An- tal	Taxerings- värde	An- tal	Taxerings- värde	An- tal	Taxerings- värde	An- tal	Taxerings- värde
Jämtlands	Jämtlands Västra	107	299,300	83	242,900	24	56,400		
Västerbottens	Västerbottens Mellersta	20	69,300					20	69,300
Norrbottnens	(Ej utrett)								
Östergötlands	Björkekinds m. fl. h:ds	34	310,600	22	226,500	12	84,100		
	Åkerbo, Banke- kinds, & Ha- nekindes h:ds	6	91,800	3	25,800	3	66,000		
	Vifolka m. fl. h:ds	1	11,500					1	11,500
	Hammarkinds m. fl. h:ds	1	28,000					1	28,000
	Finsponga läns h:ds	8	171,800	3	79,500	5	92,300		
Jönköpings	Västra härads	1	15,000					1	15,000
	Östra d:o	5	33,500					5	33,500
	Östbo & Västbo d:o	21	109,700					21	109,700
	Tveta, Vista & Mo d:o	2	15,000					2	15,000
	Norra och Södra Vedbo d:o	5	27,300					5	27,300
Kronobergs	Östra Värends Mellersta Vä- reunds	19	129,700	6	54,000	13	75,700		
	Ölands N:a & S:a Mots	27	218,300	14	45,400	13	172,900		
Kalmar		1	18,800					1	18,800
Göteborgs & Bohus	Inlands	1	9,000					1	9,000

*) Se anmärkningen här nedan.

L ä n	D o m s a g a	I enskild ägo befintliga fastig- heter		Med avseende å förestående fastigheter hade den 1 januari 1913					
				hävd inträtt å		hävd ej inträtt å		saknas upp- lysning om hävd å	
		An- tal	Taxerings- värde	An- tal	Taxerings- värde	An- tal	Taxerings- värde	An- tal	Taxerings- värde
Älfsborgs	Vätle, Ale & Kullings	23	169,300					23	169,300
	Nordals, Sun- dals & Valbo	3	2,500					3	2,500
	Flundre, Väne & Bjarke	8	21,300					8	21,300
Skaraborgs	Skånings, Vilske & Valle	1	25,000					1	25,000
	Gudhems & Kå- kinds	15	48,700					15	48,700
	Norra Vadsbo	6	15,300					6	15,300
Kristianstads	Södra Vadsbo	18	49,400					18	49,400
	Villands & Ö:a Göinge	12	23,700					12	23,700
Malmöhus	Rönnebergs, On- sjö & Harja- gers	2	31,800					2	31,800
	Luggude	25	268,400					25	268,400
	Summa	903	6,543,500	415	3,254,300	275	2,030,100	213	1,259,100

Anmärkning.

I förestående siffror äro ej medräknade den stora mängd lägenheter, som *avsöndrats* från skatteköpta brukshemman och i fråga om vilka ett återvinningsanspråk från kronans sida är lika tänkbart som beträffande stamhemmanen. Såsom belysande exempel härvidlag må nämnas, att ett av de inom Åkerbo, Bankekinds och Hanekinds härads domsaga belägna hemman, å vilka hävd icke inträtt, utgör stamhemman för ett betydande antal avsöndrade lägenheter, avsedda för industritomter och arbetarebostäder, inom ett av domsagans och landets största industrisamhällen.